

ASETTAMISPÄÄTÖS
x.x.2016

OM 8/41/2015

LUONNOS

Jakelussa mainituille

OIKEUSPROSESSIEN KEVENTÄMINEN

Työryhmän asettaminen

Oikeusministeriö on tänään asettanut työryhmän kehittämään keinoja oikeusprosessien keventämiseksi ja valmistelemaan tarvittavat säännösehdotukset.

Toimikausi

15.9.2016 – 30.4.2017

Tausta

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman (2015) mukaan oikeusprosesseja nopeutetaan ja mahdollistetaan tuomioistuinten keskittyminen ydintehtäviin sekä lyhennetään tuomioistuinten käsittelyaikoja muun muassa joustavoittamalla tuomioistuinten kokoonpanosäännöksiä. Tuomioistuinten digitalisoimista edistetään mm. lisäämällä videokuulemisen käyttöä.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman (2011) mukaisesti on laadittu oikeudenhoidon uudistamisohjelma, joka sisältää horisontaalisia ja sektoreita koskevia toimenpiteitä sekä oikeusministeriön hallinnonalaa koskevan sopeuttamisohjelman (Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025, Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 16/2013).

Vuosille 2017–2020 hyväksytyn julkisen talouden suunnitelman mukaan oikeudenhoidon uudistamisohjelman toimenpiteitä jatketaan (VNS 3/2016 vp). Ohjelman hankkeilla pyritään siihen, että oikeusturva voidaan varmistaa, vaikka oikeudenhoitoon kohdistuu menopaineita ja säästöjä. Oikeudenhoidon uudistamisohjelman toimeenpano on pääministeri Juha Sipilän strategisen hallitusohjelman kivijalkahanke (numero 9).

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman 22 kohdassa edellytetään toimenpiteitä, joilla joustavoitetaan tuomioistuinten kokoonpanosäännöksiä. Kyse on lyhyen ja keskipitkän aikavälin tavoitteesta, jolla on arvioitu syntyvän kohtalaisesti tai merkittävästi säästöä ratkaisutoimintaan osallistuvien määrän vähenemisestä, henkilöstön työpanoksen oikeasta kohdentamisesta ja päällekkäisen työn poistumisesta.

Ohjelman 24 kohdan mukaan lautamiesten lukumäärää kokoonpanoissa vähennetään ja pidemmällä aikavälillä koko lautamiesjärjestelmästä olisi syytä luopua. Kyse on lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteesta. Uudistuksen on katsottu vähentävän käräjäoikeuksien lautamiesjärjestelmän ylläpitämiseen liittyvää työtä, ja vapauttavan henkilöstöä muihin tehtäviin. Säästövaikutus on arvioitu merkittäväksi vasta, jos koko lautamiesjärjestelmästä luovutaan.

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman kohdan 26 mukaan rikosprosessia kevennetään näytöllisesti selvissä asioissa ja tiivistetään rikosprosessiketjua. Kyse on keskipitkän aikavälin tavoitteesta. Edelleen lyhyen aikavälin tavoitteena (ohjelman kohdassa 29) edellytetään, että nykyistä useammin käytetään nopeutettua käsittelyä, syyttäjahaastetta ja ns. yhden kosketuksen toimintamallia rikosasioissa. Lyhyen aikavälin tavoitteena, ohjelman 34 kohdan mukaan, videokuulemisen käyttöä tulee lisätä tuomioistuimissa. Näin tuomioistuinten työtä voidaan tehostaa, nopeuttaa asioiden käsittelyä, vähentää oikeudenkäyntien osapuolten matkustusta sekä vähentää oikeudenkäyntien kustannuksia. Videoneuvottelun käytön lisääminen tukee osaltaan kansalaisen oikeusturvan saavutettavuutta alueellisesti ja lyhentää oikeudenkäynnin kestoa.

Oikeusministeriössä on laadittu 11.1.2016 päivätty arviomuistio oikeusprosessien keventämisestä. Arviomuistiossa on pyritty edelleen kehittämään oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan sisältyviä ehdotuksia ja arvioimaan mahdollisia jatkotoimia rikos- ja riitaprosessien kannalta. Arviomuistiossa on pyritty etsimään myös muita mahdollisia kehittämiskohteita. Arviomuistion ehdotusten tarkoituksena on ollut osaltaan myös sopeuttaa tuomioistuinlaitoksen toimintaa vastaamaan valtiontalouden kehyksiin (2016–2019) jo sisältyviä tuomioistuinten toimintamenojen säästöjä, jotka eivät liity mihinkään yksittäiseen lainsäädäntöhankkeeseen.

Arviomuistiossa on esitetty viittä kehittämiskohdetta: kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa, käräjäoikeuden rikosasioiden kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentaminen, yhden kosketuksen periaate, syytetyn velvollisuuden osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin lieventäminen sekä videoyhteyden käytön laajentaminen.

Oikeusministeriö on pyytänyt arviomuistiosta lausuntoa 40 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja henkilöltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle on varattu tilaisuus antaa lausunto. Lausunnonantajia on pyydetty ottamaan kantaa arviomuistiossa esitettyihin kehittämiskohteisiin sekä esittämään omia ehdotuksia oikeusprosessien keventämiseksi. Lausuntoja on annettu yhteensä 41. Lisäksi korkein oikeus on toimittanut lausunnon sekä saattanut tiedoksi asian käsittelyn yhteydessä jätetyn lausuman.

Tehtävät

Oikeus- ja työministeri Lindströmin ohjelma oikeudenhoidon kehittämiseksi on julkaistu 19.8.2016. Ohjelman mukaan rikos- ja riitaprosesseja kevennetään ja huomiota kiinnitetään muun muassa 11.1.2016 päivätyssä arviomuistiossa käsiteltyihin toimenpiteisiin.

Työryhmän tehtävänä on valmistella tarvittavat säännösehdotukset, jotta Juha Sipilän hallituksen ohjelman ja oikeudenhoidon uudistamisohjelman sekä ministeri Lindströmin oikeudenhoidon kehittämisohjelman mukaiset tavoitteet oikeusprosessien keventämisestä yleisissä tuomioistuimissa toteutuvat. Työryhmän tavoitteena on nopeuttaa oikeusprosesseja ja edistää tuomioistuinten mahdollisuutta keskittyä ydintehtäviin, ottaen huomioon perustuslain 21 §:n ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan edellyttämät asianosaisten oikeudet ja oikeusturvan toteutuminen.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunnossaan (PeVL 29/2014 vp) korostamin tavoin työryhmän tulee ottaa huomioon oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja asioiden viivytyksettömään käsittelyyn liittyvien perusoikeuksien merkitys oikeusvaltion kulmakivinä. Jokaisen tulee saada asiansa asianmukaisesti tutkituksi tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa kohtuullisessa ajassa ja kohtuullisin kustannuksin. Oikeusturva tulee varmistaa kiristyvässä taloudellisessa tilanteessa.

Työryhmän tehtävänä on laatia ehdotus arviomuistion viidestä esityksestä ottaen huomioon niistä annettu lausuntopalaute.

Työryhmän tehtävänä on ensinnäkin valmistella ehdotukset kokoonpanojen keventämisestä kaikissa oikeusasteissa, lukuun ottamatta lautamiesjärjestelmää. Työryhmän tulee erityisesti ottaa huomioon keventämisen vaikutukset oikeudenhoitoon ja kansalaisten oikeusturvaan. Työryhmän tavoitteena on mahdollistaa nykyistä joustavampien ratkaisukokoonpanojen käyttö asian laadun mukaisesti siten, että henkilöresurssit kohdennetaan ennen muuta vaativimpien asioiden käsittelyyn.

Toiseksi työryhmän tulee arvioida käräjäoikeuden kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentamista siten, että rikosprosessi kevenee näytöllisesti selvissä asioissa ja rikosprosessiketju tiivistyy.

Kolmanneksi työryhmän tehtävänä on tehdä ehdotus sääntelystä, jotta epäilty voitaisiin velvoittaa esitutkinnan päätyttyä olemaan saapuvilla syyteharkintaan, syytteen laatimiseen ja haasteen laatimiseen kuluva, muutaman tunnin aika. Työryhmän tulee kiinnittää erityisesti huomiota, ettei vastaajan oikeusturva vaarannu.

Neljänneksi työryhmän tulee valmistella säännösehdotuksia koskien syytetyn lainmukaista velvollisuutta olla läsnä oikeudenkäynnissä. Säännösehdotuksilla tulee lieventää syytetyn henkilökohtaista kuulemisvelvoitetta.

Viidenneksi työryhmän tulee laatia säännösehdotuksia videokuulemisen käytön lisäämiseksi tuomioistuimissa niin rikos- kuin riita-asioissa.

Työryhmän toimeksianto edeltävässä arviomuistiossa on käsitelty oikeudenhoidon uudistamisohjelman 24 kohdan mukaisesti myös lautamiesjärjestelmästä luopumista tai sen kehittämistä. Työryhmälle annetaan myöhemmin tätä asiaa koskeva mahdollinen lisätoimeksianto, kun lautamiesjärjestelmää koskeva poliittinen arviointi on tehty.

Työryhmän tulee lisäksi tarpeellisilta osin arvioida lausunnonantajien tekemiä kehittämisehdotuksia, minkä jälkeen mahdollisesti valmistella niistä tarpeellisiksi arvioimiaan säännösehdotuksia. Työryhmä voi myös valmistella ja esittää muita tarkoituksenmukaisina pitämiään keinoja oikeusprosessien keventämiseksi. Tavoitteena on valmistella toimia, joilla oikeudenhoitoa tehostetaan ja kansalaisten oikeusturvan tasoa ja saataavuutta parannetaan.

Työryhmän tulee tehdä arviot ehdotusten taloudellisista vaikutuksista, joilla sopeutetaan tuomioistuinelaitoksen toimintaa vastaamaan valtiontalouden kehyksiin (2017–2020) jo sisältyviä tuomioistuinten toimintamenojen säästöjä. Työryhmän on laadittava mietintönsä hallituksen esityksen muotoon.

Organisointi

Puheenjohtaja: lainsäädäntöneuvos Jaakko Rautio, oikeusministeriö, lainvalmisteluosasto (1.8.2016 lukien ma. hovioikeudenneuvos, Helsingin hovioikeus)

Jäsenet:

lainsäädäntöneuvos Kirsi Pulkkinen, oikeusministeriö, lainvalmisteluosasto

x, oikeusministeriö, oikeushallinto-osasto

x, sisäministeriö

x, korkein oikeus

x, Turun hovioikeus

x, Helsingin käräjäoikeus

x, Valtakunnansyyttäjänvirasto

x, Suomen Asianajajaliitto

Sihteeri: lainsäädäntösihteeri Liisa Ojala, oikeusministeriö, lainvalmisteluosasto

Työryhmä voi tarpeen mukaan kuulla asiantuntijoita.

Kustannukset ja rahoitus

Työryhmä hoitaa tehtävänsä virkatyönä.

Ylijohtaja

Sami Manninen

Lainsäädäntöjohtaja

Lena Andersson

JAKELU

työryhmän puheenjohtaja ja jäsenet

TIEDOKSI

oikeusministeriö

- kansliapäällikkö Asko Välimaa
- ylijohdaja Sami Manninen
- viestintäyksikkö
- kirjaamo

sisäministeriö

korkein oikeus

Turun hovioikeus

Helsingin kärjäoikeus

Valtakunnansyyttäjänvirasto

Suomen Asianajajaliitto